

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

TAX SYSTEM OF UKRAINE: MAIN DIRECTIONS OF IMPROVING THE MECHANISM OF TAX REGULATION

Михайлова І.С., студентка III курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті висвітлено актуальні теоретико-методологічні проблеми фінансового права щодо розгляду податкової системи та основних напрямів податкового регулювання. У статті досліджено підлягає роль, сутність і значення податків як регулятора всіх економічних явищ і процесів фінансового права; розгляд податкової системи через призму державної податкової політики; оцінка «ефективності» трансформації розвитку податкової системи. Розглянуто фінансовий моніторинг у сучасних умовах економіки податкового регулювання через такі інструменти, як метод аналізу і синтезу. Розглянуто поняття, суб'єкт, об'єкт, засоби і цілі як складники механізму застосування податкового регулювання.

У статті також розглянуто сучасну інтерпретацію податкового регулювання як складник податкового механізму, суб'єкт, об'єкт, форми, методи тощо; регулятор механізму оподаткування, який проявляється через функції податків, принципи оподаткування, окремі елементи податків, через формування податкових відносин; вплив податків на соціально-економічні процеси; мультиплікаційний ефект, який проявляється у зростанні податкової бази і зростанні податкових доходів.

Проаналізовано ефективність податкової політики країни через призму порівняння інструментів, методів, об'єктів тощо. Надано повну оцінку податковій політиці та визначення рушія розвитку держави, стратегії розвитку державних фінансів та інституційних ринкових реформ, податкової і конкурентної ринкової системи в Україні.

Розглянуто законодавчо зафіксовані, науково обґрунтовані та взаємопов'язані елементи податкового впливу держави, а також методи регулювання зарубіжної практики, застосування яких обумовлено конкретними цілями державної податкової політики.

Ключові слова: механізм податкового регулювання, податок, податкове регулювання, фінансове право, державна податкова політика.

This article highlights the current theoretical and methodological problems of financial law regarding the consideration of the tax system and the main directions of tax regulation. The article examines the role, nature and significance of taxes as a regulator of all economic phenomena and processes of financial law; consideration of the tax system through the prism of state tax policy; assessment of the «effectiveness» of the transformation of the tax system. Financial monitoring in the modern economy of tax regulation through such tools as the method of synthesis and analysis. Consideration of the concept, subject, object, means and goals as components of the mechanism of application of tax regulation.

The article also considers the modern interpretation of tax regulation as a component of the tax mechanism, subjects, objects, forms, methods, etc. The regulator of the tax mechanism, which is manifested through the functions of taxes, tax principles, individual elements of taxes and the formation of tax relations. The impact of taxes on socio-economic processes. The multiplier effect manifested in the growth of the tax base and the growth of tax revenues.

The effectiveness of the country's tax policy is analyzed through the prism of comparing tools, methods, objects, etc. A full assessment of tax policy was provided and the driver of the state's development was determined. Strategy for the development of public finances and institutional market reforms. Tax and competitive market system in Ukraine.

Legislatively fixed, scientifically substantiated and interconnected elements of the tax influence of the state are considered. Methods of regulating foreign practice, the application of which is determined by the specific objectives of state tax policy.

Key words: tax regulation mechanism, tax, tax regulation, financial law, state tax policy.

На сучасному етапі прискорення соціально-економічного розвитку і подолання кризових явищ в економічному та політичному аспектах перед суспільством постають завдання з подолання і недопущення у майбутньому явищ, спричинених кризою, фінансових катастроф, а також пошук шляхів ефективності під час регулювання відносин у податковій площині.

Поставлені задачі насамперед визначають напрямки діяльності державного управління, котра спрямовується на стабільні надходження доходів громадян до державного бюджету країни для збереження потрібного рівня економічного потенціалу. «Надходженнями» виступають обов'язкові платежі – податки, які у своєму змісті спрямовані на відтворення економічного процесу на користь держави. Історія виникнення прямого податку закладена у XI-XII століттях та у першій половині XIII століття, а з початком правління Золотої Орди (1243-1480) з'явилися різні види податків, які збиралися з територій, захоплених Ордою.

Нині податки відіграють в економіці надзвичайно впливову і складну роль регулятора всіх економічних явищ і процесів фінансового права. Сутність податків розглядають у двох аспектах: по-перше, як знаряддя розподілу доходів фізичних та юридичних осіб, використання і мобілізація яких зумовили інтерес у всіх верств населення країни; по-друге, податки виступають фінансовим

підґрунтям для безпосереднього існування держави на світовій арені, для можливостей у сфері освіти, науки, культури, економічної безпеки, суспільного добробуту громадян країни тощо.

У сприйнятті суті податків автори базуються на методологічній базі теорії суспільних потреб. Через це їх досить складно уявити як самостійні податкові теорії. Зокрема, на думку В. Кашина, «податки є економічним виразом держави. Наскільки ефективні і справедливі податки, настільки ефективна і справедлива сама держава, і навпаки» [1, с. 7].

Основними завданнями запровадження податків у державі є стимулювання та обмеження розвитку всіх галузей економіки. Звільняючи від оподаткування суми, що йдуть на технологічний розвиток виробництва, а саме на інновацію та модернізацію, держава сприяє науково-технологічному потенціалу. Отже, держава через регулювання податками може впливати на ефективність і стабільність економічного розвитку. Податкова політика держави має забезпечити виконання таких завдань, як установлення оптимальних податків, які не стримуватимуть розвиток підприємництва, та забезпечення надходження до бюджету коштів, достатніх для задоволення державних потреб [2].

Поняття «податкова система» знайшло своє закріплення у положеннях статтей Податкового кодексу України № 2755-VI від 21 листопада 2021 року: податкова

система – це сукупність податків, зборів, платежів, внесків до державного бюджету країни і її цільових фондів, які діють у порядку, встановленому законом, разом утворюючи податкову систему. Зокрема, із змісту стає зрозумілим, що законодавець ототожнює податкову систему з оподаткуванням, причому така схожість виходить із вузького розуміння поняття «податкова система» як провідного елемента складної системи доходів (публічних) [3].

У широкому значенні поняття «податкова система» охоплює низку відносин, зокрема встановлення, зміну і скасування, які відповідають елементам податків, обов'язковим податковим платежам тощо. Отже, аспекти вузького та широкого розуміння зосереджуються на загальному понятті – суттєвих умовах оподаткування, взаємопов'язаних сукупністю двох чинників: конкретного моменту і конкретної держави, на які поширюється податкова система. Однак ототожнювати податкову систему із поняттям «система податків» не слід, оскільки перше за своєю природою ширше охоплює як систему податків, так і низку інших політико-правових та економічних елементів.

На податкову систему (зміст, сутність, значення) впливає податкова політика, яка визначає пріоритети та засоби акумулювання фінансових ресурсів, потрібних державі для виконання своїх функцій. Державна податкова політика є комплексом соціально-економічних, фінансових, організаційно-правових процесів із формування податкової системи і регулювання податкових відносин з метою забезпечення фінансових потреб держави, окремих соціальних груп суспільства, а також розвитку економіки країни завдяки перерозподілу фінансових ресурсів. Таке визначення повною мірою відбиває вплив заходів податкової політики на регулюючі та стимулюючі пріоритети держави. Як зазначає І. Юрзінова, податки слід розглядати не як окремі інструменти управління економікою, а як важливий елемент цілої системи інструментів у поєднанні з іншими (неподатковими) інструментами, для підвищення ефективності державного регулювання економіки [4, с. 9].

Ефективність податкової політики країни залежить від того, як ефективно буде проведена вона на регіональному рівні, оскільки рушієм розвитку держави є розвиток її територіальних одиниць. Для повної оцінки податкової політики ми розглядаємо інструменти, методи та об'єкти через призму порівняння.

На думку А. І. Крисоватого, «ефективність податкової політики можна оцінити за ступенем виконання нею належних функцій», де ефективність розглядається як виконання державного бюджету і вплив на соціально-економічну динаміку такої державної політики. Таким чином, можна виокремити фіскальну, кількісну та якісну ефективність державної податкової політики, де можливим є збільшення джерел доходів, мінімізація затримок у сплаті податків, визначення прийнятної податкової бази тощо.

Одним із напрямів державного регулювання є податкове регулювання, що виступає процесом застосування методів і форм податкового впливу на суб'єктів господарювання; цей процес є цілеспрямованим та послідовним у своїх діях. Тому основною метою здійснення податкового регулювання є вплив на макроекономічну рівновагу і поступальний розвиток економіки конкретного етапу її функціонування.

Сучасною інтерпретацією податкового регулювання є складники податкового механізму, до яких належать податкове законодавство, прогнозування і планування; податкові норми, санкції, нормативи; управління податками, які під час реалізації податкової політики повинні дотримуватися принципів оподаткування та виступають окремими за своєю природою податковими інструментами [5].

Умови сучасного суспільного розвитку диктують надскладні вимоги до проведення податкового регулювання; це є складний, не лише соціально-економічний компроміс, але і політичний. В умовах економічної кризи за від-

сутності інших дієвих методів стимулювання економіки таким методом може бути відчутне зниження податків. Проте в Україні відсутні достатні ресурси для фіскальної лібералізації, адже країна потребує додаткового зовнішнього фінансування, тому побудова або зміна сучасного механізму податкового регулювання знаходиться під впливом зовнішніх міжнародних інституцій, зокрема Міжнародного валютного фонду [6].

Стабільності економічного розвитку регіонів і держави можна досягнути, збалансуючи інтереси учасників економічних відносин (населення країни, суб'єктів господарювання, регіонів, держави). Водночас роль податкової системи є визначальною, оскільки основним інструментом державного регулювання є податкова політика під час процесів економічного розвитку держави. Головними структурними ознаками такого розвитку виступає баланс між регіональними, корпоративними і державними інтересами, які забезпечують досягнення ефективного регулювання найважливіших економічних процесів держави.

Визначаючи важливість окремих функцій податків, виділяють самостійну регулюючу функцію, причому А. Журавльова стверджує, що без неї податок втрачає своє призначення і не може повністю його проявити. Недооцінка регулюючих і стимулюючих функцій податку створює його зміст. Через функцію можна надати ринковій економіці соціальної спрямованості, як це зроблено у Німеччині, Швеції, у багатьох країнах. Регулюючий механізм оподаткування проявляється через функції податків, принципи оподаткування, окремі елементи податків і формування податкових відносин, які реалізуються через систему економічних інтересів суб'єктів ринкової економіки. Вплив податків на соціально-економічні процеси дає мультиплікаційний ефект, що проявляється у зростанні податкової бази і, відповідно, у зростанні податкових доходів [7, с. 70].

Зазвичай податкове регулювання в Україні зводиться до встановлення податкових пільг, які суперечать головним принципам і фіскальній суті податку. На нашу думку, під час використання податкових пільг можна виділити і перейняти Україні такі методи регулювання зарубіжної практики, застосування яких обумовлені конкретними цілями державної податкової політики:

- 1) регулювання співвідношення державних і місцевих податків;
- 2) регулювання податкового навантаження на певні категорії платників податків;
- 3) регулювання складу податків, об'єктів оподаткування, податкових ставок, порядку формування податкової бази, порядку і строків сплати податків;
- 4) регулювання пільгового оподаткування, преференцій, податкових відрахувань;
- 5) регулювання співвідношення пропорційних і прогресивних податків і ступеня їх прогресії;
- 6) регулювання співвідношення прямого і непрямого оподаткування [8].

Отже, «механізм податкового регулювання» слід розглядати як складник податкового механізму, який містить сукупність законодавчо зафіксованих, науково обґрунтованих та взаємопов'язаних елементів податкового впливу держави на поведінку економічних суб'єктів щодо перерозподілу доходів, інвестування, споживання природних ресурсів під час здійснення регуляторної політики [9, с. 181].

Нині ж «механізм податкового регулювання» має будуватися та зазнавати змін у комплексі зі структурними реформами, корелюватись із політикою бюджетних видатків і державною борговою політикою, націлюватися на збалансування бюджету вже у короткостроковій перспективі. Потрібним є забезпечення тісної взаємодії заходів податкового регулювання з удосконаленням макроекономічного і фінансового регулювання: забезпечення стабільності грошової одиниці, фінансової відкритості країни,

ефективного макроекономічного регулювання, відкритості державного управління [10].

Отже, у цій статті висвітлюється актуальне теоретико-методологічне питання фінансового права щодо розгляду податкової системи та основних напрямів податкового регулювання. Загалом можна дійти висновку, що податкове регулювання перебуває на етапі розвитку «ефективного механізму правового регулювання» в україн-

ському податковому середовищі, головним рушієм якого виступатиме вдосконалення податкової політики, а саме виконання нею основних завдань: визначення пріоритетів і засобів акумулювання ресурсів фінансового регулювання; зосередження уваги на ефективності проведення на регіональному рівні (на рівні територіальних одиниць); створення стабільної і конкурентної (ринкової) податкової системи (запровадження стимулюючої функції).

ЛІТЕРАТУРА

1. Кулак А. В. Податкове регулювання доходів і прибутків платників податків в Україні. С. 7. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1443/1/Kylak_Andrij_FMOzm_51.pdf (дата звернення: 22.11.2021).
2. Ференс О. М. Реформування податкової системи України URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11350 (дата звернення: 22.11.2021).
3. Податковий кодекс України: Закон України від 21.11.2021 р. № 1617-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 22.11.2021).
4. Кулак А. В. Податкове регулювання доходів і прибутків платників податків в Україні. С. 9. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1443/1/Kylak_Andrij_FMOzm_51.pdf (дата звернення: 22.11.2021).
5. Пільгове оподаткування: призначення, види та особливості. URL: <https://posibniki.com.ua/post-pilgove-opodatkuvannya-priznachennya-vidi-ta-osoblivosti> (дата звернення: 22.11.2021).
6. Нікітішин А. О. Основні напрями вдосконалення механізму податкового регулювання. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4789> (дата звернення: 22.11.2021).
7. Кулак А. В. Податкове регулювання доходів і прибутків платників податків в Україні. С. 70. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1443/1/Kylak_Andrij_FMOzm_51.pdf (дата звернення: 22.11.2021).
8. Дубинецька П. П. Податкове регулювання у системі управління національним господарством С. 181. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/dis_dubynetska.pdf (дата звернення: 22.11.2021).
9. Ференс О. М. Реформування податкової системи України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11350 (дата звернення: 22.11.2021).